

Eiríkur Örn Norðdahl (Island)

Ročník 1978, narodil se, žije a zemře v Ísafjörðu, rybářském městečku na severozápadě Islandu. Podle svých slov se na dráhu spisovatele vydal v nultém roce třetího milénia, mezitím cestoval, pracoval v námezdních profesích a živořil, posledních patnáct let se už žije jen psaním a překládáním z angličtiny. Píše romány, povídky, básně. Za román *Illska* (2012, Zlo) získal Islandskou literární cenu a nominaci na Cenu Severské rady za literaturu. Spoluzaložil avantgardní básnickou skupinu Nýhil, s níž pořádá mezinárodní festival poezie a vydával domácí i zahraniční experimentální autory. Ve své často angažované tvorbě spojuje jazyk, zvuk, vizuální umění a performanci. Poezii popisuje takto: „Mnoho básní – a možná všechny – stojí na kolapsu času. Odkazují na minulost, projektují budoucnost, zatímco se snaží zachytit pár přítomných okamžiků.“

Kronika islandského zapadákova – Ísafjörður

Z islandštiny přeložila Martina Kašparová

Občas se mě někdo zeptá, zda není příjemné bydlet někde, kde se všichni navzájem znají. Jako by se tu snad všichni kamarádili. Pravidelně spolu chodili do hospody, zdravíli se jménem, vyptávali se na novinky o příbuzných z desátého kolene, dávali si vánoční dárky a pamatovali si, kdo kdy slaví narozeniny. Mohli si kdykoli půjčit, co jim zrovna chybí – ať už hrnek cukru, nebo bagr –, a byli vždycky ochotní a připravení se vším pomoci. Pak taky dostávám otázku, jestli to není hrůza. Zda všichni pořád nestrkají nos do cizích věcí. Jak můžete mít nějaký osobní život, když se nemůžete ztratit v davu? Jak se vám žije, když nemůžete změnit účes, aniž by na to měli všichni nějaký názor? Jak můžete potají kouřit, zahýbat manželce nebo se prostě jen dloubat v nose?

Odpovídám, že jde o nedorozumění: neznám 2 700 lidí, rozhodně nechodím po městě a všechny srdečně nezdravím ani všechny nezvu na narozeninovou oslavu, a všem je upřímně šumák, jak se češu. 2 700 lidí je totiž strašně moc – mnohem víc, než kolik kdo dokáže poznat za celý život. Jen si představte, že chodíte do třídy s 2 700 spolužáky! Nebo máte 2 700 potomků! 2 700 partnerů! Jak dlouho by podle vás zabralo naučit se 2 700 jmen a spárovat je s 2 700 obličejí – jen tak hrubým odhadem?

Tohle připadá tazatelům často divné, nejspíš proto, že jsou zvyklí na větší komunity. Jsou zvyklí, že hodně lidí je... řekněme dva a půl milionu, 2 700 je pro ně... slušná účast na koncertě. Já ale nelžu: v Ísafjörðuru znám maximálně 40 lidí a jen pár z nich dobře. Ti, kdo znají půlku města, na mě působí jako takoví *rain mani* – podobnými schopnostmi je obdařen jen málokdo.

Když jsem byl malý, bylo to ještě mnohem horší. Nejenže jsem byl malý a neměl čas poznat tolik lidí, ale v té době tady žily skoro 4 000 obyvatel. Jako by nestačilo 2 700. Spousta z nich byli navíc sezónní dělníci s exotickými jmény. Jenom v továrně na zpracování krevet (kde jsem prakticky vyrůstal) pracovali lidé nejrozličnějších národností. Už sem začali přijíždět Thajci, Australané ještě přijíždět nepřestali a Poláci byli zřejmě už za rohem. Pracoval tam Jihoafričan na vysokozdvizném vozíku, chlap z Kingstonu na rozmrazovacím stroji, kluk z Británie přiléval fosfátovou směs do kádí s krevetami a holky z Nového Zélandu stály u pásu s hřebenatkami. V domě hned vedle továrny bydlela celá americká rodina. Pak tam pracoval i jeden Dán, ale ten do práce v podstatě nechodil (a bylo ještě hůř, když se nechal na zimu zaměstnat na základní škole, kde mě měl učit dánsky). Toho jsem poznal ze všech nejmíň a zbylé kolegy jen trochu – ve většině hal byl totiž příšerný randál a skoro všichni měli na uších

nasazené chrániče Peltor s rádiem. Převážná část z nich sem přišla nejspíš v jakési honbě za dobrodružstvím – o práci tu nebyla nouze a mnohé lákalo žít takhle daleko od civilizace, v nejsevernějším výběžku Islandu.

Ne že by tu dnes bylo cizinců míň – jen už to nejsou sezónní dělníci. Někteří z nich jimi určitě někdy byli – mysleli jsme, že to byli jiní, ale ukázalo se, že ne – a pak sem dorazila celá skupina nováčků a ostatní naopak odjeli. Což neznamená, že je nás tu o 1 300 míň; náš počet sice klesl o dobré 3 000, zároveň ale o 1 700 narostl. Kdyby těch lidí nebylo tak moc, měl by člověk nejspíš přehled, kdo se odstěhoval a kdo přistěhoval, ale tohle připomíná spíš tu finskou hru, při které se v místnosti sejdou tři hráči, aby vypili pět lahví vodky, a pak se jeden z nich zvedne a ostatní musejí hádat, kdo z nich to byl.

Potom tu byli samozřejmě Reykjavíčané. Z Reykjavíku přijela hrstka lidí, kteří buď něco hledali, nebo je do Ísafjörduru někdo poslal, aby se dali do pořádku. Někteří se „na venkov“ stěhovali s obrovským zápalem a snažili se nosit ty nejšerednější vlněné svetry a co největší holínky, chodit s rozkročenýma nohama a nejlépe kouřit dýmku, jako by hráli v nějakém filmu o vidlácích a dětech přírody. Někteří věnovali spoustu času tomu, že se z mapy učili názvy každického potoka a většího balvanu. Potom často jen tak postávali, ukazovali kolem sebe a přednášeli ostatním, aby tyhle nově nabyté znalosti nějak zužitkovali. Možná si přitom namlouvali, že tak místu projevují úctu a odlišují se tím od „turistů“ – to byl pravděpodobně jejich způsob, jak být „opravdový“. Místním bylo podle všeho jedno, jak se věci jmenují (a pochopitelně je dost zaměstnávala snaha naučit se ty 4 000 jmen). Jiní přijeli jen proto, aby pracovali a o víkendu se opíjeli jinde než v Reykjavíku. Další přijeli, aby tu hráli basketbal, anebo si náhodou našli přítelkyni z Ísafjörduru. Mezi nově příchozími byli i ti, kteří přijeli bez nějakého zjevného důvodu – těch ale, myslím, v průběhu let ubylo. Když tak nad tím přemýšlím, nepamatuju si, kdy jsem někoho takového potkal naposledy, ať už v Ísafjörduru, nebo jinde.

Pak tu byli jedinci jako vnuk majitele továrny – ten bydlel samozřejmě v Reykjavíku. Vnuka do Západních fjordů majitel poslal jistě proto, „aby se z něj stal muž“ – tehdy mu bylo kolem pětadvaceti –, ale rodina jaksi přehlédla, že se dědici továrny nikdo neodvážil cokoli vytknout, a tak se plánované zocelování v podstatě nekonalo. Třetí den mu na nohu skoro přistála plastová kád' a on následující dva týdny kulhal. Směl pak sedět v teple v kanceláři, kde hrál nejspíš většinu času na počítači pasíáns. Podle všeho měl taky dvakrát víc dní nemocenské než všichni ostatní. Nakonec pro něj vytvořili pozici, která spočívala v tom, že lepil červené a zelené štítky na balíčky s krevetami. Bylo to neškodné, mohl to dělat hezky v klidu, aniž by se komukoli pletl pod nohy, a jakmile v továrně skončil (když rodina v Reykjavíku usoudila, že už se z něj konečně stal muž), pozici zrušili – beztak byla zbytečná.

Na celém ostrově žije celkem kolik – 360 000 lidí? Zhruba tolik. Cizincům to připadá hrozně málo – není to ani jako jedna celá čtvrť nějakého velkoměsta a obyvatelé Ísafjörduru by v téhle čtvrti nezaplnili ani jeden blok. I tak znám určitě víc lidí v Reykjavíku než v Ísafjörduru. Ne proporcionálně, to dá rozum – ne v poměru k počtu obyvatel –, ale celkové číslo je určitě vyšší. Znam jistě dobrou polovinu Asociace islandských spisovatelů, odhadem tak sto lidí, a všichni spisovatelé žijí v Reykjavíku. Kromě mě a možná ještě dvou dalších (které ale neznám). Potom znám nějaké umělce a novináře, muzikanty, bývalé přítelkyně a intelektuály. A pak samozřejmě svoje příbuzné, z nichž spousta přesídlila do hlavního města – a někteří se tam už narodili a vyrostli.

I tak má člověk občas pocit, že se těchhle 360 000 lidí navzájem zná. Jeden druhého si pochopitelně můžeme dohledat v takzvané „Knize Islandanů“ – genealogické databázi islandského genetického centra, ke které mají přístup všichni s elektronickým dokladem

totožnosti – a podívat se, jak jsme příbuzní. A příbuzní jsme, myslím, všichni do jednoho. Mně se třeba nepovedlo najít nikoho, s kým bych příbuzný nebyl. Ale je pravda, že jsem se moc nesnažil, a příbuzný nejsem pravděpodobně s nikým, kdo dostal islandské občanství až v dospělosti. Tedy s přistěhovalci.

Vlastně ano – s mojí mámou, která se narodila coby německá občanka, protože její táta, napůl Němec, se narodil v Německu (ale vyrůstal převážně na Islandu), a když se narodila máma, dostávaly nově narozené děti občanství podle svého otce. Když se pak narodila moje starší sestra a máma byla ještě pořád německou občankou, došlo ke změně a děti začaly dostávat občanství podle své matky. Sestra se tudíž narodila taky jako Němka – i když její nejbližší příbuzný, který vyrůstal v Německu, byl náš pradědeček. Ten zavítal na Island těsně po první světové válce, hrál na housle v hotelu Borg a pořídil si přitom manželku. Tři měsíce před mým narozením požádala máma o islandské občanství pro sebe a mou sestru.

Ale s *jinými* přistěhovalci už jsem příbuzný mím. To jsem tím chtěl říct. Třeba s mou ženou, i když jsme v podstatě jedna rodina. Má švédsko-finské kořeny a můžu si ji dohledat v Knize Islandanů, ale tím to taky končí – vidím ji a naše děti, ale nikoho jiného na její straně. Což je hrozně zvláštní – jako by neměla žádnou minulost, žádné příbuzné, jako by zmizeli do nějaké černé díry.

Vlastně není úplně vyloučené, že máme nějaké společné příbuzné na pevnině, ale je to nepravděpodobné, protože na pevnině žije neuvěřitelné množství lidí. Ne jen 2 700 nebo 360 000.

Hory v okolí Ísafjörðuru neznám, i když byly během celého mého dětství to první, co jsem uviděl, když jsem u našich doma scházel po schodech, a bydlel jsem pod nimi po většinu života. Nedokázal bych je nakreslit. Nikdy jsem na ně nevylezl. Táhlo mi určitě na dvacet, když jsem se naučil, jak se jmenují: Ernir, Eyrarfjall, Kubbi a Hnífur. Nikdy mi nepřipadaly nijak zvlášť krásné, to přišlo až později; představovaly pro mě pouze nulový bod přírody, přírodu, která se nesnaží vzbudit naši pozornost. Taky si pamatuju, jak mě překvapilo, když jsem se poprvé doslechl, že Islandani chodí do moře plavat jen tak pro zábavu. Moře prostě jen bylo, stejně jako hory, a když jen nebylo, bylo nebezpečné.

Každopádně je pravda, že tu člověk celkem jednoduše všude trefí. Zvlášť když neleze po horách nebo do moře. Když mi byly čtyři nebo pět let, už jsem nebloudil, na druhou stranu se mi ale přestal rozvíjet orientační smysl, protože jsem ho nepotřeboval. Všechny ulice jsem prostě znal (i když si ne vždycky vzpomenu, jak se jmenují), takže jsem mohl vyrážet na svoje výpravy. Když jsem ale vyrostl a začal se toulat po světových velkoměstech, ukázalo se, že nejsem schopný trefit nikam – neměl jsem cit pro světové strany, nedokázal jsem si zapamatovat jména nových ulic, neuměl jsem najít orientační body. Neuměl jsem se dokonce ani zeptat na cestu! Všude kolem totiž byli jen cizí lidé a člověk by s cizími lidmi neměl mluvit, pokud se tomu může vyhnout. Tenhle problém vyřešil až nástup chytrých telefonů a Google Maps. Teď trefím snadno po celém širém světě.

V zemi o 360 000 obyvatelích se nějakých 2 700 lidí bez problémů ztratí. Řadě Reykjavíčanů připadá nemyslitelné bydlet v tak malé komunitě, na tak odlehlém místě, a ptají se, jestli tu není zima a tma. Tak uvažují dokonce i někteří ze severoislandského městečka Akureyri (kde žije 17 000 obyvatel). A pak jsou tu lidé z vesničky Súðavík a ze Súgandafjörðuru, kteří považují Ísafjörður za nesnesitelně velký. Mně samotnému připadá tak akorát, ať už v něm žije 4 000 nebo 2 700 obyvatel, a jsem rád, že se tu můžu ztratit v davu.